

İSPAN DİLİNDƏ MÜƏYYƏN VƏ QEYRİ MÜƏYYƏN ARTIKLLƏRİN İŞLƏDİLMƏSİNİN BƏZİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Rahimə Məmmədova

ADU-nun "İspan dili kafedrası"nın baş müəllimi

Dünyanın bir çox dillərində olduğu kimi, müasir ispan dilində də müəyyən artiklin rolu və işlədilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bir çox ispan alimləri artiklin, xüsusən də, müəyyən artiklin işlədilməsinin xüsusiyyətlərini tədqiq etmişlər.

Qeyd etmək lazımdır ki, artikl təklikdə heç bir leksik mənadaşmayan, ismə aid olan və onu kəmiyyətə və cinsə görə müəyyənləşdirən formal bir köməkçi sözdür. İspan dilində artikl-ismın müəyyənliyini və ya qeyri müəyyənliyini semantik kateqoriyasını bildirir. Bu kateqoriya vasitəsi ilə haqqında danışılan ismin hansı cinsə aid olduğu müəyyən olunur. O, həmçinin, ismin qrammatik kateqoriyasını (cins və kəmiyyət) və digər nitq hissələrinin isimləşməsini bildirir.

İsmın qarşısında müəyyən və ya qeyri müəyyən artiklin işlədilməsi ismin cümlədəki mənasından asılıdır.

Müəyyən artikl – həmsöhbətə məzmunundan və ya şəraitindən asılı olaraq hansı əşya və ya şəxs haqqında danışıldığı məlum olan isimlərin qarşısında işlənir. Isimlərlə həm cinsə, həm də kəmiyyətə görə uzlaşırlar.

	Kişi cinsi	Qadın cinsi
Təkdə	El libro	La mesa
Cəmdə	Los libros	Las mesas

El libro – dedikdə o, kişi cinsinə aid olduğuna və əlamətlərinə görə həmsöhbətə bəlli olan və yaxud haqqında danışdığımız bir kitab nəzərdə tutulur. Burada "el" ismin hansı cinsə (kişi c.) və kəmiyyətə (təkdə) aid olduğunu müəyyənləşdirir.

Müəyyən artikl dilimizdə müəyyənlik kateqoriyası vasitəsi ilə tərcümə oluna bilir. Bu hal özünü daha çox təsirlik halda olan isimlərlə ifadə olunmuş vasitəsiz tamamlıqlarda göstərir:

!Muestrame *un* vestido! – Mənə don göstər!

!Muestrame *el* vestido! – Donu mənə göstər!

Birinci halda qeyri-müəyyən artikllə işlədilən isim Azərbaycan dilinə qeyri-müəyyən təsirlik halla, ikinci də isə müəyyən artiklla işlənən isim müəyyən təsirlik halla tərcümə edilir.

İspan dilində "lo" müəyyən artikli orta cinsi bildirir. O, yalnız tək də və bir sıra nitq hissələrinin substantivləşməsini, daha dəqiq desək, isimləşməsini yerinə yetirir.

Müasir ispan dilində müəyyən artiklin işlədilməsi çox geniş yayılmışdır. Müəyyən artikl həm ilkin mənasında, yəni həmsöhbətə məzmunundan və ya şəraitindən asılı olaraq hansı əşya və ya şəxs haqqında danışıldığı məlum olan isimlərin, həm də bir sıra xüsusiyyətləri bildirən isimlərin qarşısında da işlənir:

1. Tək mənalı sözlərin qarşısında : el sol, la tierra, la luna, və s.

Hoy *la tierra* y los cielos me sonrén,

hoy llega al fondo de mi alma *el sol*, (G.A.Bécquer, p. 120)

2. İspan dilində müəyyən artikllər frazeoloji birləşmələrdə də geniş istifadə olunur.

Atar alguien cabos, no tener pelos en la lengua, dar la lata, və s.

Todo se descubrió, porque el policía ató cabos y *dió con el culpable*. (G. Vranic, p.15)

3.Müəyyən artikl cəhət adlarının qarşısında işlədilir: el sur, el oeste, el norte.

4. Müəyyən artikl bir ailə üzvlərini bildirən isimlər qarşısında işlədilir: Los Juárez.

5. Dəniz, cay, okean, dağ silsiləsi və bəzi coğrafi adları bildirən isimlər müəyyən artikl ilə işlədilir: el Mediterráneo, el Pasífico, los Andes, el Volga, və s.

6.Bir sıra məkan, şəhər və ölkə adları da müəyyən artikl ilə işlənir:

La Habana, La Paz, Los Angeles, La Coruña, El Brasil və s.

P: Pues a las ocho en la puerta de *El Corte Inglés*, ¿ vale ? (Испанский язык в диалогах, стр. 102)

7. Señor, señora, señorita, don, doña kimi sözlərdən sonra ad və ya soy adı işlənərsə.

8. Həftənin günlərini və saat bildirən sözlərin qarşısında işlənir: el lunes, el domingo, a las seis:

P: ¿ A qué hora?

M: *A las ocho*. (Испанский язык в диалогах, стр. 18)

9. İnsani keyfiyyətləri bildirən xüsusi adların qarşısında işlənir:

..... *la dulce Ofelia*, la razón perdida,

cogiendo flores y cantando paşa. (G.A.Bécquer, p. 109)

Qeyri-müəyyən artikl müəyyən artikldan fərqli olaraq- həmsöhbətə belli olmayan bir şəxs və ya əşya haqqında məlumat vermək istərkən işlədilir. Belə halda qeyri-müəyyən artikl "hər hansı, hər hansı bir" mənasını daşıyır:

¡Dame *un* libro! Mənə kitab ver!(hər hansı bir kitab)

Qeyri-müəyyən artikllə işlədilən isim Azərbaycan dilinə qeyri-müəyyən təsirlik halla halla tərcümə edilir.

İspan dilində qeyri-müəyyən artikl isimlərlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır:

	Kişi cinsi	Qadın cinsi
Təkdə	Un libro	Una mesa
Cəmdə	Unos libros	Unas mesas

Qeyd: cəmdə qeyri-müəyyən bildirmək üçün “bir neçə, bəzi” kimi də tərcümə olunur. Bir çox ispan alimləri “bir neçə, bəzi” mənasında işlənən “unos, unas” qeyri-müəyyən artikl kimi yox onları qeyri-müəyyən əvəzliliklərə aid edirlər.

P: No, no puedo, tengo que lavar la ropa, planchar *unas* camisas..... ? (Испанский язык в диалогах, стр. 20)

Qeyri-müəyyən artiklin işlənməsi müəyyən artikldan fərqli həmsöhbətə bəlli olmayan bir şəxs və ya əşya haqqında məlumat vermək istərkən işlədilir. O, danışiq nirqində digər mənada da işlənə bilər. Belə ki, bunlar aşağıdakılardır:

1. Qeyri-müəyyən artikl bir sıra əşyalar və ya insanlar arasından konkret birini yox, əksinə hər hansı birini göstərə bilər. Bu zaman “hər bir, istənilən ” kimi də tərcümə edilə bilər. Məsələn: Un estudiante debe saber todas estas reglas.

2. İspan dilində qeyri-müəyyən artikkelər frazeoloji birləşmələrdə də geniş istifadə olunur. *matar dos pájaros de un tiro, ser un cero a la izquierda, dar un paseo*, və s. mi opinión no se toma en cuenta. Parece que para vosotros soy *un cero a la izquierda*. (G. Vranic, p.73)

Yuxarıda deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, müasir ispan dilində müəyyən artiklin işlənməsi çox mühüm rol kəsb edir. O, Azərbaycan dilinə müəyyən təsirlik halda, qeyri-müəyyən artikl isə qeyri-müəyyən təsirlik halda tərcümə olunur.

Qeyri-müəyyən artikl bir sıra əşyalar və ya insanlar arasından konkret birini yox, əksinə hər hansı birini göstərək, “hər bir, istənilən ” kimi də tərcümə edilir. Müasir ispan dilində müəyyən artikl təkcə həmsöhbətə məzmunundan və ya şəraitindən asılı olaraq hansı əşya və ya şəxs haqqında danışıldığı məlum olan isimlərin yox, həmçinin frazeoloji birləşmələrin, bir sıra şəhər, ölkə adlarının, tək mənalı sözlərin və s. qarşısında işlənir. Deməli, müasir ispan dilində müəyyən artikl işlənməsi çox mühüm və zəngin xüsusiyyətlərə malikdir.

Некоторые особенности употребление определенного артикля от не определенного артикля в испанском языке

В современном испанском языке в отличие определенного артикля от не определенного артикля является употреблением перед именами существительного в определенной ситуации, также перед названиям городов и стран и фразеологических сочетаниях.

Some feature of the definite and indefinite articles

In the modern Spanish language unlike the definite article the indefinite article is used with the nouns s concrete situation, and also with the names of cities and countries and in phraseological units.

Ədəbiyyat:

В. Виноградов, Грамматика испанского языка , Москва, стр. 12-28

Испанский язык в диалогах, М-2000 стр. 10- 20

G.A.Bécquer, Las rimas, Madrid- 1998, p. 109-135

Ramón Sarmiento González, Gramática progresiva de español para extranjeros, Madrid-2003, p. 24-44

G. Vranic, Hablar por los codos , Madrid, p.7-19